

РЕЦЕНЗИЯ

От **проф. д-р Ростислав Йовчев**, преподавател по пиано
в Теоретико-композиторския и диригентски факултет в
НМА „проф. Панчо Владигеров“

За докторантския труд на

АНЕЛИЯ ИВАНОВА ГОСПОДИНОВА

**„Инструментална изразност и интерпретационни проблеми в
соловото клавирно творчество на
Филип Павлов“**

Почти десетгодишното приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България и неговото изключително изискване за защита на докторат като своеобразна четвърта степен на обучение даде възможност на мнозина музиканти със значима изпълнителска кариера да създадат интересни научни изследвания. Възможността за художествено-творческа докторантура, която съчетава сериозната концертна дейност със защита на докторат, базиран на спецификата на репертоара изпълнен на концертния подиум създаде научен поглед към творчеството на редица български композитори, които „чакаха“ да бъдат не само изпълнени пред публика, но и изследвани по отношение на интерпретаторските им предизвикателства. Клавирни творби от Александър Танев, Васил Казанджиев, Йордан Гошев, Александър Йосифов, както и камерни творби от Панчо Владигеров, Любомир Пипков и Димитър Ненов бяха обект на блестящо защитени докторантури, техните автори напълно заслужено съчетават качествата на задълбочен интерпретатор и научен изследовател.

Пред нас е поредния докторат на млад човек- пианистката Анелия Господинова, зачислена за редовен докторант при НМА в края на 2012г., която приема предизвикателството да защити художествено-творчески докторат с тема от областта на българската клавирна музика.

Завършила НМА „проф. Панчо Владигеров“ в класа на проф. д-р Атанас Куртев, Господинова е лауреат на редица национални и международни конкурси, като от десетина година е и хоноруван асистент към катедра „Пиано“ в ТКДФ.

Считам за едно сериозно предизвикателство да се наемеш да изследваш съвременен, изключително активен в дейността си композитор какъвто е Филип Павлов, особено в клавирните пиеси. Самият Павлов е прекрасен пианист с дългогодишна кариера като солист и камерен изпълнител, който освен изпълнител на собствените си клавирни творби, изпълнява такива и на свои съвременници- Йордан Гошев, Александър Текелиев и др. Блестящ пианизъм, емоционално присъствие и дълбоки познания във всичко, до което се докосне, Филип Павлов е труден автор за изследване. Същевременно и благодарен, защото клавирната му фактура е естествено развиваща се, демонстрираща клавирния звук във всичките му измерения, а пиесите за пиано са широкоспектърни- от детски пиеси до големи форми – сонати, клавирни концерти и др.

Именно изследване на тези задачи си поставя Анелия Господинова още със заглавието. Акцентът пада върху симбиозата на инструменталната изразност и произтичащите от това интерпретационни проблеми. Важно условие за детайлното изследване на тези клавирни пиеси е не само да ги познаваш на запис, или на партитура, но и тази музика да е „минала“ през ръцете ти, при това не само веднъж. В това отношение Господинова е образец на художествено-творческия докторат- концертните ѝ изяви са многобройни, обхващащи сериозен преди всичко съвременен репертоар - рецитална програма, обхващаща всички творби, засегнати в докторантския труд (изпълнена не само в София, но и в Пловдив и Плевен), камерни творби от Филип Павлов (в това число и вокален цикъл), Кр. Тасков, Ат. Атанасов и др., (изпълнен в София и Благоевград), три отделни рецитала

със съвременни творби, от които 8 премиери за България и три световни премиери, изпълнение на късни цикли от Панчо Владигеров „Пет силуета” оп.66, „Пет поетични картини” оп.68 от П. Владигеров и др. Като ръководител на катедрата, към която е зачислена Анелия Господинова, присъствах на почти всички нейни изяви и твърдя, че те бяха защитени изпълнителски по едни блестящ начин.

Докторатът съдържа увод, три глави и заключение, като библиографията се базира на 66 научни труда, от които 47 са на кирилица, а останалите- на латиница. В увода веднага прави впечатление пряката зависимост между предмета на изследването (музикалната изразност и проблеми на интерпретацията) и неговата цел (взаимовръзката между изразност и интерпертация и прозгичащите от това педагогически проблеми). В този дух са формулирани и задачите, където наред с изведените музикална образност, жанрове, роля на цикъла и детайлите на клавирната проблематика, е изведена една обобщаваща, особена важна за клавирните произведения на автор като Филип Павлов- „ осмисляне на възможностите разглежданата музика да бъде интерпретирана с еднакъв успех от деца и концертиращи изпълнители.“ (цитат). Една единствена забележка към докторантката ми е, че изредените след това особености на клавирната музика на Филип Павлов, неговите активни изпълнители, както и това, че тази дисертация не е единствено изследване на това творчество, трябваше да ПРЕДШЕСТВА поставените цел, задачи, обект и т.н. Така логично те се извеждат, след краткото представяне на творчеството на композитора.

Особено ми харесва формулировката на първата глава- „Филип Павлов - параметри на творческата дейност“. Трудно може да се намери в наши дни музикант, който да има толкова широки параметри артистична дейност, който да обхваща различни сфери не само в музикалното

изкуство, но и дори в литературата (сам автор на стихотворения и др.). Докторантката се обръща с респект към тази активно действаща в нашия културен живот личност, като представя нейния многолик образ- на първо място, естествено най-подробно - композиторско творчество, тъй като докторатът изследва именно него. Анелия Господинова извежда значимата роля на клавирната музика в творчеството на Филип Павлов, като не са отминати и направените до момента изследвания в докторски дисертации на авторитетни наши хабилитирани колеги. Следва изпълнителското му изкуство, съчетано със сериозна звукозаписна дейност и научно-изследователската му дейност. Разбира се не е подминато (макар и кратко) литературното му творчество. Харесва ми прехода, който прави докторантката към втората глава и същинското изследване на клавирната музика на Филип Павлов- „Би могло да се каже, че клавирната музика е своеобразен остров за композитора Филип Павлов, който го приютява след големи творчески напрежения и от който той добива сили и вдъхновение за нови творчески идеи. И това е дълбоко свързано с пътя на пианиста Филип Павлов.“ (цитат). Това е логичен край на тази глава (както е направено в автореферата), защото мисленето на композитора е неделимо свързано с фактурните изисквания на неговия инструмент, този с който той продължава да впечатлява своите съвременници.

От втората глава започва същинското изследване на клавирното творчество на композитора, като тя се спира над три цискъла за деца- „Приключенията на Пинокио”, „Пет миниатюри”, „Пет контраста”. Докторантката веднага уточнява, че анализът ѝ няма да засегне само образната страна на миниатюрите, „или по-широко разгърнати музикални форми, всяка от които носи своя програмност“ (цитат), но с оглед педагогическата насоченост на доктората ще постави въпроса за адресата на тези пиеси, каква инструментална подготовка изискват, дали тази

клавирна литература може да се счита за инструктивна и т.н.? Т.е. докторатът не се задоволява с образно-драматургичния анализ и поставя далеч по-важни въпроси, които ще се от особена полза за бъдещите изпълнители на тази музика. Тук определено личи широкият поглед на научния ръководител на Господинова, проф. д-р Димитър Цанев, който има сериозен опит като ръководител на подобен род научни текстове, музикант, чието мнение са ползвали не един или двама колеги при оформяне на своите изследвания.

Докторантката се спира над основните технически прийоми, използвани в пиесите на трите цикъла, доказвайки, че от педагогическа гледна точка те са ориентирани към овладяли вече инструменталните трудности пианисти. Богатата фактура на пиесите от Филип Павлов крие редица предизвикателства дори за зрели възрастово пианисти, затова Господинова не се решава да определи напълно точно възрастовия показател на изпълнителите. „Наличие на полифонични елементи - имитация и огледалност; - противопоставяне на хроматичен с диатоничен тонов строеж; - специфично педализиране: с обединяване както на близки, така и на контрастни хармонични последования; диференцирано, кратко педализиране върху конкретни тонове и акорди“ и още други майсторско оформени инструментални качества, правят от тези на пръв поглед детски като тематика пиеси, напълно равно стойни за всеки професионален пианист предизвикателства. И все пак, Филип Павлов адресира тези инструментални „картини“ към овладели първоначалните трудности юноши, а докторантката логично обвързва интерпретационните проблеми с бързото техническо развитие на съвременното младо поколение музиканти. И обобщава- „В този смисъл, концепцията на това творчество надгражда и допълва работата върху конкретни клавирни проблеми, приложими за различни по възраст изпълнители.“ (цитат). По този начин,

докторантката разглежда различните задачи, които поставят тези цикли пред различните възрасти пианисти- от една страна тези, чието мислене е още в лоното „на приказките“, по-напредналите и зрели млади хора и пианисти в истински зряла интерпретационна възраст, които свирейки ги, отправят своята мисъл най-вече към слушателя на детска възраст. Този анализ и специфично разграничение е истински успех за това изследване, най-вече като идея за търсене на различен поглед на тълкуване от потенциалните изпълнители на различна възраст. По този начин, трите цикъла на Филип Павлов добиват истинската си ценност като българско творческо наследство. Така направеният анализ ще мотивира все повече изпълнители да се запознат с ценни образци от музиката на нашите съвременници.

Осъщественият анализ насочва вниманието на читателя към различните технически трудности които възникват с всяка пиеса и начините на преодоляването им в ранна възраст. Ролята на опитния педагог Господинова се чувства именно в тези важни моменти на изследването, което конкретизира както детайла, така и добре оформения извод за всяка една творба. Тя графично е подчератана в болд и италик, което веднага насочва вниманието на интересувания се какво най-важно е открила докторантката чрез структурните анализи, които следват драматургията на творбите, а оттам- ролята на педагога в разкриването на художествения образ и внушаването му на обучавания малък пианист. Третата глава се обръща към разгърнатите музикални форма- сонатина и соната, написани в началото на новия век. Преди тях обаче, докторантката причислява към разгърнатата форма и Прелюд (в памет на Веселин Стоянов), написан преди няколко десетилетия и който е една от първите композиции на младия и ентузиазирани в началото на 70-те години Филип Павлов. Това е логично, защото в това прекрасно произведение са

заложени блестящи клавирни трудности, разгърната и регистрово богата клавирна фактура, която представлява интересна творческа задача. Докторантката внимателно анализира недългата, но добре структурирана форма, като отчита специфичните особености на музикалната мисъл на Филип Павлов. Особено ми импонират препоръките, които Господинова, като изпълнител на интегралното солово творчество на композитора дава на бъдещите интерпретатори на тези пиеси от позицията на изпълнител и изследовател- обстоятелство, което най-пълно се вписва в изискванията за художествено-творческа докторантура.

По същия подробен начин, докторантката анализира и Интродукция и седем вариации, интересен цикъл по подобие на подобно написаните от композиторите романтици, който се отличава със свободата и импровизационността на Интродукцията (подчертано от Господинова) и последващото вариационно развитие, в което тя търси интонационни и драматургични връзки между отделните части на цикъла. Подчертава се токатността и лиричността (като своеобразна аркообразност), хармонични и интервалови връзки, същевременно ярко отделени контрасти- маршовост срещу прелюдийност, строгата маршова стъпка срещу рубатото.

Анализът на „Танц на Тангра“ се спира на фолклорната линия, добре развита не само в творчеството на Филип Павлов, но и в повечето композитори от нашето съвремие. Пиесата е мащабна, с използване на крайни регистри в пианото, които са възплъщение на оркестровото начало. (Творбата съществува и във вариант за симфоничен оркестър). Много от констатациите на Господинова са подкрепени и от вижданията на самия композитор за собствената си творба, тъй като често има препратки към интервюто с Филип Павлов, което прави докторантката.

Напълно естествено, за края на аналитичната част, докторантката е оставила Сонатина-брилянте и Соната „Диви маски“. От една страна, това

са творби, появили се в зората на новото столетие, най-нови от тези, които Господинова е избрала за изследване. Същевременно и двете са по-големи форми и ако не броим клавирните концерти на Филип Павлов, сонатината и сонатата са най-крупните разгледани форми.

Сонатината е разгледана максимално подробно, подчертана е лаконичността на сонатната форма, тя се „излива“ почти на един дъх, като докторантката разглежда квартовия интервал като характерен за стила на Павлов, не само в конкретната пиеса, но и с препратка към доста по-ранни произведения (като Първия клавирен концерт например). Много точно е разкрита музикалната образност и в останалите две части, като е подчертано използването на втората тема от първата част като един от дяловете на рондото от третата част. Господинова отличава този начин на структуриране, като своеобразен авторов маниер на съвременно композиционно мислене, който насища драматургията и оформя мащабна и бляскава кулминация. Обобщението носи и лаконичната и много вярна мисъл- *„една съвременна композиция с най-високи инструментални възможности, майсторско боравене с клавирни средства, въплътени в красива и емоционално наситена звукова картина.“* (цитат)

Анализът на сонатата „Диви маски“ се спира на оригиналните хармонични решения, драматичното „водене“ на формата в първата част, чиято огледална реприза по ефектен начин „рамкира“ цялата форма. Усещането за карнавалност (произтичащо от заглавието) е добре изведено като водеща нишка в анализа. Лиричният център на сонатата- нейната втора част е изведена със своите оригинални хармонични хрумвания и определени новости в композиционния език на Филип Павлов, като докторантката дава за нея ценни интерпретационни идеи по отношение на образно мислене и темброво-сонорни ефекти.

В краткото си обобщение за тази форма, Анелия Господинова уверено заявява че *„Сонатата „Диви маски“ представлява образец на авторското виждане за соната.“* (цитат) Би ми се искало в този пасаж да присъства повече идейното обобщение на образната характеристика, въпреки че фиксираните технически проблеми за изпълнителя не са за пренебрегване.

Заклучението на докторантския труд е много добре построено, обобщава анализите в посока „от частното към общото“, докторантката се стреми да синтезира най-важното и характерно за клавирното творчество на Филип Павлов. Нейното заключение е че *„Отличителен белег на клавирното мислене на Филип Павлов е чувството за оркестрова звучност на инструмента и неговото представяне в широки граници на звуковия му обхват. Клавирният интерпретатор трябва да има предвид този авторски похват и да намира съответните разновидности в предлаганата от него звукова емисия в различни моменти от своето изпълнение. Моите впечатления са, че клавирните опуси представят сякаш оркестрово извлечение от симфонична творба с цялата асоциативност на оркестровия инструментариум.“* (цитата). Тази няколко изречения и поставянето на това творчество във времева релация по отношение на оценката на поколенията към него дава възможност за истински поглед към творче като Филип Павлов, който не престава да изненадва своята публика с нови творби, в които експериментира и отправя предизвикателства към изпълнителските и научни качества на съвременния пианист.

Напълно приемам приносите на дисертационния труд и особено шестата точка – *„Правят се изводи за ролята и значението на творческите взаимоотношения композитор – интерпретатор в съвременното музикално изкуство.“* Този поглед към съвременното

творчество ще става все по-актуален, особено в контекста на художествено-творческия тип докторат. А българските композитори имат допълнителен шанс да бъдат припознати не само на сцената, но и на научния подиум, където изпълнителският опит и задълбочените научни знания дават отлични примери на взаимодействие.

В контекста на всичко изложено дотук, препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на **АНЕЛИЯ ИВАНОВА ГОСПОДИНОВА** образователната и научна степен **ДОКТОР**.

София, 22 февруари 2019г.

/ /
Проф. д-р Ростислав Йовчев